

Keskiyön aurinko valaisee A:n kylässä Lofoteilla maailman vanhinta kalaöljynpuristamoa.

Kalastajakylien lumoa Lofoteilla

13.3.2024 14.00

Napapiirin pohjoispuolella Norjassa kohoavat Lofoottien saariryhmät. Ne tunnetaan kauniin koskemattomasta luonnostaan - tuntureista, merestä, poukamista ja pienistä kalastajakylistä. Kyliä yhdistävät kapeat ja mutkaiset tiet, joiden molemmin puolin kuivuu turskaa korkeiden telineiden varassa.

Teksti: SUSANNA NIKKO

Kuvat: MATTI SULANTO

Norjalaiset rakastavat turskaansa. Kuivattu turska eli kotoisammin kapakala ja turskan kieli ovat suurta herkkua. Turskan päät lähetetään Afrikkaan, missä niistä valmistetaan keittoa. Erityisesti turskan maksasta valmistettu kalanmaksaoily on paikallisten suuri ylpeydenaihe ja norjalaiset neuvolat antavat ilmaiseksi kaikille vauvaperheille pullon Möllerin kalanmaksaoilyä.

Lofoteilla vierailee kansainvälisten risteilyalusten lisäksi myös paljon kalastajia. Jo vuosisatoja ovat helmi-, maaliskuu- ja huhtikuu olleet Lofoottien tärkein kalastuskausi. Kun turska vaeltaa Barentsinmeren arktisilta alueilta Lofoteille, kylien mökit täyttyvät ammattikalastajista, jotka vetävät merestä kalaa 300 kookun pitkäälläsimalla. Kalastus onkin matkailun ohella saarten pääelinkeino, joka on tiukasti kiintiöityä ja säänneltyä, jotta kalakanta säilyisi elinvoimaisena tulevaisuudessakin.

Kun turska vaeltaa Barentsinmeren arktisilta alueilta Lofoteille, kylien mökit täyttyvät ammattikalastajista, jotka vetävät merestä kalaa 300 kookun pitkäälläsimalla.

Muina aikoina kalastajakylissä majailevat matkailijat. Pienet punaiset kalastusmökit seisovat rannassa korkeiden paalujen varassa. Korvatulpat ovat tarpeen öisin, sillä nousu- ja laskuvesi loiskivat paaluja vasten ja lokit kirkuvat tauotta makupaloja, kun rannalla perataan kalaa yötä päivää. Perkaajien työ on raskasta ja hajuaistia koettelevaa, mutta siitä maksetaan hyvin. Siksi nuoret eri puolilta Pohjoismaita matkustavat sinne ansaitsemaan opiskelurahoja.

On kulunut 12 tuntia Helsingistä Å i Lofoten -nimiseen kalastajakylään. Lähes tyhjä lentokone Helsingistä Osloon vaihtuu isommaksi ja täydemmäksi koneeksi Oslosta Bodöön napapiirin pohjoispuolelle. Kun suomalaiset matkustavat junalla tai autolla, norjalaiset lentävät. Bodöstä matka jatkuu lautalla Moskenesin satamaan, mistä on enää vartin ajomatka Å:hon, Lofootien etelänokkaan.

Å:n ylpeydenaihe on kalanmaksaoiljyn eli traanin museo. Pimeässä riihennäköisessä mökissä odottaa alkuperäinen kalanmaksaoiljy. Se on mustaa ja jäykkää kuin terva. Kun Peter Möller keksi vuonna 1854 tavan valmistaa kirkasta ja paremmanmakuista kalanmaksaoiljyä, paikalliset eivät aluksi suostuneet käyttämään hänen tuotettaan. He uskoivat, että mitä pahempi maku, sen parempi teho. Omega-3 -rasvahapoista ei siihen aikaa tiedetty mitään, mutta tuotetta käytettiin D-vitamiinin puutoksen eli riisitaudin ehkäisyyn.

Möller-tuotteisiin käytettävän raa'an kalanmaksaoiljyn valmistusmenetelmä on pysynyt suunnilleen samana, sillä alkuperäisellä menetelmällä saadaan laadukkaita tuotteita. Höyrytislaimot sijaitsevat rannalla, sillä raaka kalanmaksaoiljy valmistetaan pienkalastajien alle vuorokauden sisällä pyydystämien turskien maksasta.

Omega-3 -rasvahapoista ei siihen aikaa tiedetty mitään, mutta tuotetta käytettiin D-vitamiinin puutoksen eli riisitaudin ehkäisyyn.

Tislaamossa kalanmaksa valutetaan altaisiin ja kuumennetaan vesihöyryllä. Näin maksasta erottuu ravinteikas öljy. Peter Möller -tehtaalla Oslossa kalanmaksaoiljy saa lopullisen muotonsa, sillä siellä se puhdistetaan mahdollisista vierasaineista, kuitenkin ravintoaineet säilyttäen.

Turskan maksaan tutustumisen jälkeen voi lähteä itse kokeilemaan kalastusta vuonoihin, joita matkailijat kaikkialta maailmasta saapuvat ihailemaan. Jos ei ole turskankalastuskausi, niin merestä nousee toista turskakalaa eli seitiä. Se on niin ahne, että ensikertalainenkin voi kiskaista merestä yli viiden kilon vonkaleita. Jos kalastus ei kiinnosta, niin aina voi katsella kauniita maisemia.

FAKTAT LOFOOTIT

Sijainti: Saariryhmä Pohjois-Norjassa

Pinta-ala: 1227 km²

Asukasluku: 24 500

Suurimmat kaupungit: Leknes, Svolvær

Valuutta: Norjan kruunu 1 euro=8,15 NOK

Aktiviteetteja: kallio- ja vuorikiipeily, pyöräily ja golf

Miten pääsee? Autolauttayhteydellä mantereelle, Svolværistä Skutvikiin ja Moskenesista Bodöön. Valtatie E10 yhdistää saariryhmän suurimmat saaret toisiinsa ja Manner-Norjaan siltojen ja merenalaisten tunnelien kautta. Lofoteilla kulkee päivittäin muutamia bussivuoroja saarten ja mantereen välillä.

Turska on kuivunut kuukausia telineillä.

Kalanmaksäöljy oli mustaa mönjää 150 vuotta sitten. Paikalliset uskoivat, että mitä pahempaa, sen tehokkaampaa.

Jo klassikoksi muodostuneen Möllerin kalanmaksaöljyn koti on Lofoteilla.